

**Тячівський професійний ліцей
Закарпатської області**

**Методична розробка
«Розвиток творчих здібностей учнів ПТНЗ »
(з досвіду роботи)**

Виконала:
Копчальок Марта Андріївна
методист Тячівського професійного ліцею

2016 р.

Анотація

У методичній розробці узагальнено результати теоретичних досліджень з проблеми розвитку творчості учнів, визначені основні положення методики розвитку творчих здібностей учнів ПТНЗ. В умовах зростання соціальної конкуренції молодій людині необхідно вміти творчо застосовувати ті знання та навички, якими вона володіє; вміти перетворити діяльність таким чином, щоб зробити її якомога більш ефективною. Для того, щоб бути конкурентоздатним на ринку праці, необхідно володіти здатністю до створення «нового» у сфері власної професійної діяльності, тобто бути «незамінним». А для цього, що очевидно, діяльність повинна носити творчий характер. У роботі розкритий досвід, накопичений в ліцеї в процесі розвитку творчих здібностей учнів.

Для педагогічних працівників, що працюють в навчальних закладах професійно-технічної освіти.

Ключові слова: творчість, творчі здібності, творча діяльність.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Теоретичне обґрунтування шляхів розвитку творчих здібностей учнів ПТНЗ	6
1.1. Сучасні вимоги до якості трудових ресурсів	6
1.2. Дидактичні умови формування творчих здібностей учнів	7
Розділ 2. Розвиток творчих здібностей учнів ліцею (з досвіду роботи)	12
Висновки	19
Список використаних джерел	20
Додатки	21

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства, що відзначається процесами глобалізації, євроінтеграції та регенерації світової економіки, соціальним запитом є виховання творчої особистості, здатної самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення. Майбутні робітники тієї чи іншої галузі повинні відповідати вимогам нинішнього ринку праці.

Психологи наполягають на тому, що учень – це людина, яка має певну обдарованість в певній галузі. На відміну від трудового навчання в школі, що передбачає формування в учнів практичних навичок творчої діяльності, творчого та критичного мислення, навчально-виховний процес в професійно-технічних закладах передбачає подальший розвиток творчих здібностей учнів під час теоретичного та виробничого навчання. Це є вдалим підґрунтям для розвитку творчих здібностей, оскільки учні професійно-технічних закладів мають ширші можливості в контексті програмного, часового та виробничого простору, що об'єктивуються синтезом опанування як теоретичного матеріалу, так і презентацією унікального продукту власної уяви, творчості, які є корисними для суспільства.

Людина у будь-якій сфері її діяльності свою творчість часто пов'язує не лише зі створенням чогось принципово нового, а й може проявляти її на виконавчому рівні, тобто в новому переосмисленні й новому баченні вже існуючого об'єкта чи образу. Для того щоб успішно реалізувати завдання, що виникають у процесі професійної діяльності, необхідно не лише чітко усвідомити мету розробки того чи іншого об'єкта, мету тієї чи іншої проблеми, а й оволодіти методами їх виконання.

Під впливом науково-технічного прогресу в сучасній промисловості застосовується найновіше технологічне устаткування та сучасні методи обробки. Підприємства для забезпечення технологічного процесу виробництва продукції високої якості прагнуть підбирати висококваліфікованих робітників, здатних творчо підходити до розв'язання будь-якої виробничої ситуації. Важливого значення набуває питання: як підготувати такого робітника? Професійно-технічні навчальні заклади при підготовці майбутніх кваліфікованих робітників покликані закладати основу для розробки та освоєння учнями нових зразків техніки та технології.

Реалізація цього можлива лише за умови, що у ПТНЗ будуть активно використовуватися нові технології навчання, які спрямовані на розвиток творчих здібностей кожного учня. Однією з актуальних проблем педагогічної теорії і практики сьогодні варто назвати дидактичні умови забезпечення процесу розвитку творчих здібностей у майбутніх робітників в процесі навчання у професійно-технічних навчальних закладах. Вирішення даної проблеми дає можливість всебічно розвивати майбутнього фахівця, підвищувати його професійну кваліфікацію та розвивати відповідальність, цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, здатність діяти по-новому, пропонувати цікаві нестандартні підходи, постійно прагнути до вдосконалення.

Все це зумовило вибір теми роботи : «Розвиток творчих здібностей учнів ПТНЗ». Мета методичної розробки – теоретичне обґрунтування шляхів розвитку творчих здібностей учнів та аналіз дидактичних умов їх реалізації на основі власного досвіду. Мета дослідження обумовила наступні завдання :

1. Фактори та умови формування творчих здібностей у навчально-виховному процесі професійно-технічних навчальних закладів.
2. Механізми, принципи та шляхи їх формування.
3. Уточнення й конкретизація сукупності дидактичних умов, що забезпечують результативність навчального процесу в професійному становленні творчої особистості майбутнього кваліфікованого робітника.

Розділ 1. Теоретичне обґрунтування шляхів розвитку творчих здібностей учнів ПТНЗ

1.1. Сучасні вимоги до якості трудових ресурсів

Розвиток сучасного виробництва вимагає від майбутніх робітників застосування найширшого спектру людських здібностей, розвитку неповторних індивідуальних фізичних і інтелектуальних якостей. Загальновідомо, що професійна освіта – підготовка в навчальних закладах спеціалістів різних рівнів кваліфікації для трудової діяльності в одній з галузей народного господарства, науки, культури, - це невід’ємна складова частина єдиної системи народної освіти.

Зміст професійної освіти включає поглиблене ознайомлення з науковими основами й технологією обраного виду праці; прищеплення спеціальних практичних навичок та вмінь; формування психологічних і моральних якостей особистості, важливих для роботи у певній сфері людської діяльності. Професійна освіта є сукупністю знань, практичних умінь і навичок, необхідних для певної галузі трудової діяльності. Вона забезпечує глибоке вивчення наукових основ з обраного виду праці, формування спеціальних практичних умінь та навичок, виховання майбутніх фахівців. Внаслідок професійного навчання особа набуває певну спеціальність і кваліфікацію.

Сучасні вимоги до якості трудових ресурсів потребують переважно нових (інноваційних) підходів до їх професійної підготовки на базі професійно-технічних навчальних закладів. З урахуванням цього, на одне з перших місць в професійній освіті виходить завдання формування творчих здібностей майбутніх робітників. Творча праця забезпечує розширене відтворення інформації з метою забезпечення безперервного розвитку виробництва і суспільства.

1.2. Дидактичні умови формування творчих здібностей учнів

Для повноцінного формування творчих здібностей майбутніх робітників доцільно забезпечити систему відповідних дидактичних умов протягом навчання. У філософському енциклопедичному словнику поняття умова трактується наступним чином:

- 1) як середовище, в якій перебувають і без якої не можуть існувати;
- 2) як обстановка, в якій що-небудь відбувається.

Об'єднувальною ланкою в даних трактуваннях є те, що умови – це категорія відносин предмета з навколишнім світом, без якого він існувати не може. Поняття «умова» у філософській науці визначається як відношення предмета до навколишніх явищ, без яких він не існує; умови – це середовище, у якому явище виникає, існує й розвивається; це обставини, які визначають ті або інші наслідки, що сприяють одним процесам або явищам і перешкоджають іншим.

У педагогіці умови найчастіше розуміють як чинники, обставини, сукупність заходів, від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи. Сучасна дидактика визначає умови як сукупність чинників, компонентів навчального процесу, що забезпечують успішність навчання. Поняття «дидактичні умови» в сучасній педагогічній думці традиційно розуміється як така ситуація (обставина), за якої компоненти навчального процесу подано в органічному взаємозв'язку і яка надає можливість викладачу плідно викладати, керувати навчальним процесом, а учням – успішно вчитися [1; 8]. Дидактична умова – стійкий рухомий зв'язок, що відображає функціонування і розвиток процесу навчання [3, с. 131]. Під дидактичними умовами розуміється сукупність необхідних заходів, що сприяють успішному формуванню творчих здібностей майбутніх робітників. Дидактичні умови, в даному випадку, розглядаються як сукупність умов, реалізація яких буде сприяти підвищенню рівня сформованості творчих здібностей. При дослідженні дидактичних умов враховуються методологічні підходи, особливості та специфіка процесу формування творчих здібностей майбутніх кваліфікованих робітників.

При формуванні творчих здібностей учнів професійно-технічних навчальних закладів важливу роль відіграють умови формування мотивації оволодіння професійними знаннями і вияву вольових зусиль в процесі оволодіння знаннями, що передбачає розвиток інтересу учнів до навчання, зокрема, не тільки до загальних дисциплін, але і до процесу здобуття знань із спецдисциплін; прагнення до досягнення успіху; формування ставлення до майбутньої професійної діяльності як творчої діяльності, усвідомлення значущості формування особистісних якостей і умінь, формування потреби в професійному зростанні.

Розвиток пізнавальної мотивації забезпечує подолання труднощів учнями у навчальній роботі, викликає їх пізнавальну активність та ініціативу. З появою пізнавальної мотивації відбувається перебудова психологічних процесів сприйняття, пам'яті, мислення, що впливають на ефективність процесів навчання. Пізнавальні мотиви є найбільш значущими для навчальної діяльності.

У сфері професійної мотивації найважливіше значення має позитивне ставлення до професії, оскільки цей мотив пов'язаний з кінцевими цілями навчання. Сформованість мотиву набуття знань та отримання професії є невід'ємною складовою ефективності учбової діяльності. При цьому важливо, щоб мотивація була внутрішня, безпосередньо пов'язана зі змістом цієї діяльності, щоб учень знаходив у ній задоволення найбільш глибоких пізнавальних потреб, інтересів і схильностей, потреби в особистісному саморозвитку [2, с. 32].

Використання інформаційних технологій у формуванні особистості учня – відкриває перспективи щодо гуманізації навчального процесу, розширення та поглиблення теоретичної бази знань і надання результатам навчання практичної значущості, інтенсифікації навчального процесу й активізації навчально-пізнавальної діяльності, розкриття творчого потенціалу учнів. Інформатизація суспільства – це глобальний соціальний процес, особливість якого полягає в тому, що домінуючим видом діяльності в сфері суспільного виробництва є збір, нагромадження, продукування, обробка, збереження, передача і використання інформації. Процеси, що відбуваються у зв'язку з інформатизацією суспільства, сприяють не тільки прискоренню науково-технічного прогресу, інтелектуалізації

всіх видів людської діяльності, а й створенню якісно нового інформаційного соціуму, що забезпечує розвиток творчого та професійного потенціалу людини [4, с. 545]. Одним із пріоритетних напрямків процесу інформатизації сучасного суспільства є інформатизація освіти – упровадження в систему освіти засобів нових інформаційних технологій. Нові інформаційні технології навчання надають потужні й універсальні засоби отримання, опрацювання, зберігання, передавання, подання різноманітної інформації, розкривають широкі можливості щодо істотного зменшення навчального навантаження і водночас інтенсифікації навчального процесу, надання навчально-пізнавальної діяльності творчого, дослідницького спрямування, яка природно приваблює учня, результати якої приносять учню задоволення, стимулюють бажання працювати, набувати нових знань. Значну роль нові інформаційні технології навчання відіграють у формуванні загальнонаукових умінь та навичок (організаційних, загальнопізнавальних, контрольних-оцінювальних), до яких належать і вміння адекватно добирати програмний засіб для розв'язування поставленого завдання, і формування та розвиток в учнів потреби постійно розширювати та поглиблювати свої знання.

Проведення дослідницької діяльності забезпечує створення творчої особистості, її розвиток, навчання і виховання за допомогою активного включення в дослідження змісту будь-якої інформації. Такий процес навчання дозволяє сформувати майбутнього кваліфікованого робітника шляхом індивідуальної пізнавальної роботи, яка направлена на отримання нового знання, вирішення теоретичних та практичних проблем, самовиховання і самореалізацію своїх дослідницьких здібностей та вмінь. Дослідницька діяльність як творчий процес сприяє внутрішньому руху і саморуху суб'єктів творчої взаємодії та розвитку якостей особистості, що забезпечують успіх у творчій діяльності.

За таких умов формування дослідницьких умінь майбутнього кваліфікованого робітника професійно-технічного навчального закладу розглядається як процес створення сприятливих умов для такої професійної підготовки, яка б забезпечувала розвиток особистісних якостей і професійних умінь. У психолого-педагогічній літературі дослідницька діяльність учнів розглядається як процес включення

особистості у самостійне збирання і дослідження інформації, формування в неї на цій основі міцних знань, умінь, навичок пізнавальної та творчої діяльності [1, с. 410]. Займаючись дослідною роботою учні придбають уміння аналізувати, узагальнювати, класифікувати різного роду інформацію; висувати гіпотезу по дослідженню поставленої проблеми; обирати методи даних досліджень; використовувати набуті професійні знання та уміння зі спецдисциплін відповідно до особливостей нових умов навчальної чи виробничої діяльності; прогнозувати технічний стан експериментального обладнання й кінцевий результат дослідження; спостерігати за ходом експерименту; порівнювати та оцінювати результати досліджень, доводити та обґрунтовувати доцільність своїх рішень, робити висновки; здійснювати самоконтроль та саморегуляцію дослідницької діяльності; контролювати результат своєї діяльності.

Важливу роль також відіграє педагогічне управління процесом формування творчої особистості учня. Процес формування творчої особистості учня як суб'єкта творчих соціальних відносин і продуктивної творчої діяльності за своєю суттю є педагогічним управлінням розвитком потенційних творчих можливостей учня, формуванням у нього таких творчих якостей, які забезпечують успішність у творчій діяльності, індивідуальне становлення особистості учня. Саме від особистості викладача, майстра виробничого навчання, їх педагогічної майстерності залежить творчість учня, формування його творчих здібностей. Завдання педагога – створити певні умови для розкриття індивідуальних особливостей кожного учня. Ефективність роботи в цьому напрямі значно підвищується при дотриманні таких психолого-педагогічних умов: створюється емоційна, доброзичлива атмосфера у процесі виконання творчих завдань; організація діяльності учнів з розв'язання творчих завдань здійснюється з опорою на їхні інтереси, потреби, потенційні можливості, здібності тощо; вирішення творчих завдань пробуджує у кожного учня дослідницьку активність, поглиблює інтерес до творчої діяльності, спонукає до успішних дій та досягнення поставленої мети.

Творчі здібності – це особливий вид розумових здібностей, які реалізуються в продовженні розумової діяльності за межами потрібного, відхиляються від

традиційних норм і відображають оригінальні ідеї, знаходять способи їх практичного рішення [6, 29]. Реалізація творчого задуму, який складається з етапів творчої діяльності, залежить від рівня розвиненості професійних здібностей, знань, умінь та навичок. Проблема формування творчих здібностей майбутніх кваліфікованих робітників надзвичайно актуальна сьогодні.

Щоб знайти належне місце у суспільстві, учень професійно-технічного навчального закладу повинен гнучко адаптуватися у змінних життєвих ситуаціях, вміти застосовувати набуті знання на практиці для розв'язання різних проблем з метою знаходження "свого місця" протягом усього життя; самостійно критично мислити, вміти побачити труднощі, які виникають у реальному світі, і відшукати шляхи їх раціонального подолання; чітко усвідомлювати, де і яким чином знання, якими він володіє, можуть бути використані в навколишній дійсності; бути здатним генерувати нові ідеї, творчо мислити.

Підвищення ефективності формування творчих здібностей учнів ПТНЗ забезпечується спеціальним чином підібраними дидактичними умовами, кожна з яких представляє собою істотний компонент педагогічного процесу, безпосередньо пов'язаний з досліджуваним явищем і потрібним для його функціонування. Дидактичні умови формування творчих здібностей кваліфікованого робітника створюють основу для міцного засвоєння знань і умінь, творчого підходу до розв'язання поставлених завдань, оптимізації пошуку їх вирішення; сприяють вдосконаленню професійної підготовки і надають продуктивний вплив на становлення творчої діяльності; дозволяють педагогу забезпечити педагогічно комфортне середовище освітнього процесу, підвищити ефективність формування творчих здібностей. Дидактичні умови здатні активізувати пізнавальну діяльність учнів професійно-технічних навчальних закладів для формування їх творчих здібностей, а саме забезпечити формування мотивації оволодіння професійними знаннями і вияву вольових зусиль у процесі оволодіння знаннями, використання інформаційних технологій у формуванні особистості учня, проведення дослідницької діяльності, педагогічне управління процесом формування творчої особистості учня.

Розділ 2. Розвиток творчих здібностей учнів Тячівського професійного ліцею Закарпатської області

Творчі здібності учнів педагогічний колектив ліцею розглядає як сукупність властивостей і якостей особистості, що дозволяють здійснювати пошук, розв'язувати інтелектуальні проблеми з установкою на відкриття нового, невідомого для себе.

Позаурочна робота нашого ліцею з розвитку творчих здібностей учнів має на меті засвоєння учнями необхідного для життя в суспільстві соціального досвіду й формування прийнятої суспільством системи цінностей.

Для досягнення цієї мети ставимо перед собою такі завдання:

- формування суспільно-громадського досвіду особистості;
- розвиток, стимулювання та реалізація духовного і творчого потенціалу учнів;
- створення системи пошуку, розвитку і підтримки юних талантів для формування творчої та наукової еліти у різних галузях суспільного життя;
- залучення учнів до соціокультурних цінностей, потреба у яких не забезпечується системою базової освіти;
- задоволення потреб особистості у професійному самовизначенні;
- забезпечення соціально-педагогічного захисту учнів та організація їх дозвілля;
- розвиток психофізичних ресурсів, зміцнення здоров'я, підтримка високої працездатності протягом всього періоду навчання;
- виховання вольових якостей, формування активної життєвої позиції, здорового способу життя засобами фізичної культури та спорту.

Позаурочна робота в навчальному закладі з розвитку творчих здібностей учнів здійснюється за такими формами:

1. Консультації.
2. Предметні тижні та тижні професій.
3. Предметні олімпіади.

4. Предметні гуртки та гуртки технічної творчості.
5. Індивідуальні заняття .
6. Вивчення довідкової літератури.
7. Виставки робіт.
8. Конкурси професійної майстерності .
9. Загальноліцейні заходи (вечори, свята, тощо.)
10. Конкурси – огляди художньої самодіяльності
11. Години спілкування та інше.

Одним із важливих напрямів діяльності педагогічного колективу ліцею є робота з учнями, які виявляють творчі здібності. Ці учні характеризуються порівняно високим розвитком мислення, довготривалим запам'ятовуванням навчального матеріалу, сформованими навичками самоконтролю в навчальній діяльності. Їм притаманна неординарність, свобода висловлення думки, багатство уяви, чіткість різних видів пам'яті, швидкість реакції, вміння наукового осмислення певних явищ, стереотипів, догм. Завданням педагогічного колективу є своєчасне виявлення та реалізація природних якостей і здібностей учнів, стимулювання їх пошукової діяльності, підвищення професійної майстерності обдарованих вихованців за рахунок активізації дослідницької діяльності та посилення ступеня проблемності і творчості навчально-виховного процесу.

Розвиток здібностей та обдарувань особистості набуває ефективності за умови створення в ліцеї саморегульованої системи виявлення та підтримки обдарованих учнів; цілеспрямованого відбору змісту, форм і методів їх навчання та виховання; стимулювання спільної творчої роботи учнів і педагогів; розробки та впровадження педагогічних технологій стосовно розвитку та реалізації здібностей особистості, які ґрунтуються на принципах активізації, індивідуалізації і диференціації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників.

В ліцеї складена програма роботи з обдарованими та здібними учнями. В рамках реалізації проекту «Виявлення та розвиток дарувань учнів» в навчальному

закладі створені умови для надання системної підтримки обдарованим учням, їх творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку.

В позаурочний час в ліцеї працюють гуртки технічної і художньої творчості, а саме: «Юний еколог», «Світ комп'ютерів», «Художня обробка дерева», «Газдинька», «Художня майстерність», вокальний гурток «Чорнобривці», «Технічне моделювання», «Олімпійська зміна», «Електрик», «Юний дизайнер», спортивні секції з футболу, волейболу, баскетболу, настільного тенісу, загальної фізичної підготовки.

Члени предметних гуртків беруть участь у масових виховних заходах, тематичних вечорах, конкурсах, олімпіадах, тижнях і місячниках знань, випускають стіннівки, альманахи. Це сприяє поглибленню знань і підвищує інтерес до навчальних предметів. Технічні гуртки допомагають учням оволодіти певними видами практичної діяльності, набути професійних знань та навичок. Кожен гурток має свою програму, тематичний план.

Масові виховні заходи сприяють закріпленню, збагаченню та поглибленню знань, набутих учнями в процесі навчання, застосуванню їх на практиці; розширенню загальноосвітнього кругозору учнів, формуванню в них наукового світогляду, виробленню вмінь і навичок самоосвіти; формуванню інтересів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, виявленню і розвитку творчих здібностей і нахилів майбутніх кваліфікованих робітників.

Для позакласної та позаурочної діяльності надзвичайно важливим є розвиток ініціативи і самодіяльності учнів з обов'язковим урахуванням їх бажання та пропозицій, щоб кожен з них виконував цікаву для себе роботу. Під час підготовки до загальноліцейного заходу перед учнями ставляться завдання пошукового характеру, особлива увага приділяється творчому підходу до справи. Позаурочна робота стає логічним продовженням навчально-виховної роботи, що здійснюється на уроках. Так, знання з фізики можуть бути поглиблені й розширені на тематичному вечорі, а з літератури – під час обговорення кінофільму чи спектаклю за літературним твором.

Під час проведення позаурочної роботи в навчальному закладі широко застосовуються ігрові форми з використанням пізнавальних ігор, демонстрація цікавих дослідів тощо.

Велика увага в ліцеї приділяється організації та проведенню предметних олімпіад. Для організації та якісного проведення олімпіад створюються оргкомітети, які складаються з керівників методичних комісій, досвідчених викладачів. Визначаються терміни проведення олімпіад з кожного предмета, створюються умови для підвищення їх якісного рівня. Перед олімпіадою проводяться консультації, після її закінчення, якщо є потреба, розглядаються апеляції. Після I туру олімпіади проводиться детальний аналіз результатів на засіданнях методичних комісій. З числа переможців ліцейних олімпіад складаються команди для участі в районних та обласних олімпіадах.

Реалізація програми „Творча особистість” здійснюється і в позаурочний час. Проводяться різноманітні заходи (відкриті виховні години, свята, вечори, розважальні програми), де розкриваються нові грані обдарованих учнів. Такі форми сприяють розвитку творчих здібностей, створюють умови для розкриття талантів та самореалізації вихованців ліцею.

Позаурочна робота з спеціальних дисциплін та виробничого навчання сприяє реалізації взаємозв'язків загальноосвітніх і професійно-технічних дисциплін та формуванню більш глибоких професійних знань, розвитку творчих здібностей учнів. Результатом роботи гуртків технічної творчості є виставки учнівських робіт, а також виставки – продажі виробів учнів училища на міських святах.

Результатом роботи предметних гуртків із спеціальних дисциплін є участь наших учнів у обласних конкурсах професійної майстерності та достатня кількість дипломів з підвищеним розрядом при випуску учнів. За останні два роки учні нашого училища показали такі результати: II місце в обласній олімпіаді з охорони праці, II місце в (обласному) Всеукраїнському конкурсі професійної майстерності серед учнів ПТНЗ з професії столяр, III місце в (обласному) Всеукраїнському конкурсі професійної майстерності серед учнів ПТНЗ з професії слюсар з ремонту автомобілів, II місце в (обласному) Всеукраїнському конкурсі професійної

майстерності серед учнів ПТНЗ з професії електромонтажник силових мереж та електроустаткування.

Основними формами залучення учнів до пошукової та науково - дослідницької діяльності в ліцеї є:

- участь в роботі Тячівської філії МАН України, наукових гуртках, товариствах, секціях, клубах, творчих лабораторіях;
- індивідуальна та групова робота над пошуковими та науково-дослідницькими проектами («Сто чудес України», «Краса і біль України», «Мій рідний край – моя земля», «Пам'ятаймо минуле заради майбутнього» тощо);
- науково-практичні конференції, семінари, колоквиуми, зльоти, наукові читання, конкурси-виставки пошукових та дослідницьких робіт, аристотелівські та сократівські бесіди;
- навчальні екскурсії, експедиції, дослідницькі маршрути; - розроблення мультимедійних проектів, участь в Інтернет-олімпіадах, віртуальних дослідницьких змаганнях та конкурсах;
- самоосвітня діяльність.

Велику увагу підвищенню інтересу учнів до навчання прищеплюють викладачі, застосовуючи інформаційно-комунікаційні технології. Так, завдання до контрольних робіт, лабораторних, курсових для старших курсів, міні – конспекти до тем програми розміщуються на сайті ліцею.

У формуванні майбутніх кваліфікованих робітників велике значення мають технічні гуртки, серед яких важливе місце в ліцеї займають гуртки технічного моделювання та художньої обробки дерева.

Як показує досвід, розвиток творчого мислення учнів, їх пізнавальної діяльності, прагнення до пошуків досліджень - одна з важливих проблем оптимізації навчання і комплексного підходу до навчально-виховної роботи, до використання у навчально-виховному процесі різних форм, позакласних заходів, зокрема гуртків.

Добре спланована гурткова робота аж ніяк не перевантажує учнів. Навпаки, вона значно полегшує сприйняття та засвоєння матеріалу на уроках, допомагає

учням працювати за покликанням. У процесі гурткової роботи педагог має змогу глибше пізнати особистість кожного вихованця, допомогти йому самовизначитись. Характерною особистістю гурткової роботи в навчальному закладі є те, що вона не регламентується обов'язковими програмами, а це надає їй гнучкості і дозволяє краще враховувати прагнення кожного учня.

Конструювання – це процес створення конструкцій, у яких передбачається взаємне розташування частин та елементів, способи їх з'єднання. Успішності конструктивно-технічної діяльності сприяє практична спрямованість розуму учня, просторова уява, розвинена технічна спостережливість, раціональний підхід до розв'язання завдань. З допомогою конструктивно-технічних здібностей у подальшому учні ліцею успішно засвоюють такі навчальні предмети, як креслення, геометрія, фізика, хімія, де необхідно уявляти сутність процесу, будову механізмів та ін. Визначаючи художньо-технічну творчість як діяльність, у процесі якої створюються матеріальні й духовні цінності засобами образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, трудового навчання, дизайн-освіти в учнів формуються художні й технічні знання, уміння, навички у різних видах діяльності.

У процесі організації навчання, спрямованого на розвиток творчих здібностей, велике значення педагогами ліцею надається загально-дидактичним принципам, таким як: науковість, систематичність, послідовність, доступність, наочність, активність, міцність, індивідуальний підхід.

На основі узагальнення різних методичних матеріалів в навчальному закладі склався певний алгоритм з розвитку в учнів творчого ставлення до будь-якої виконуваної роботи, інтересу до обраної професії.

Починаючи з перших занять педагогічними працівниками закладу в учнів виховується інтерес до творчої діяльності. Для цього учням розкриваються творчі аспекти виконання ними різних технологічних операцій, постійно вселяючи віру у власні творчі сили. Тільки за таких умов, як показує досвід, вони діятимуть активно і самостійно.

На гурткових заняттях учням показують нові прийоми виконання технологічних операцій, пояснюють, що по можливості їх можна удосконалити;

намагаються збудити в них інтерес до пошуку більш раціональних прийомів роботи.

По мірі можливості розробляються такі завдання, які створюють умови для застосування набутих знань і досвіду; спроможні створювати проблемну ситуацію яку потрібно вирішити у процесі їх розв'язання.

Активізація творчої діяльності учнів може досягатися шляхом створення своєрідних «ситуацій ускладнення», пов'язаних із внесенням до завдання елементів новизни, зокрема полягають вони в тому, що викладач, майстер виробничого навчання часто свідомо змінює звичну для учнів будову конструкції.

Отже, вироблене в учнів творче ставлення до праці дозволяє сприймати будь-яку доручену їм роботу як об'єкт творчості. Все це прискорює їх адаптацію до обраної професії, а визнання результатів творчої праці стимулює ще більшу захопленість.

Розвиваючи нахили й задатки учнів, ми виховуємо їх здатними до критичного аналізу й об'єктивного оцінювання різних явищ і фактів, до творчих пошуків і надбань, до оригінального розв'язання проблем, тобто формуємо повноцінну, інтелектуально розвинену й духовно багату особистість, розвиваємо її творчі здібності.

ВИСНОВКИ

З метою розвитку творчих здібностей учнів ПТНЗ необхідно:

– забезпечити умови для прояву творчої активності учнів (проведення предметних олімпіад, творчих конкурсів, науково-практичних конференцій, диспутів, творчих звітів, випуск літературних альманахів, збірників робіт та оформлення стендів, робота творчих колективів, проведення "Тижня науки і творчості");

– створити банк творчих справ і знахідок учнів; – розробити спільно з учнями програми клубів за інтересами, гуртків, студій, творчих об'єднань, залучати учнів і випускників до створення авторських програм навчальних курсів і переробки діючих у відповідності з інтересами та нахилами учнів ПТНЗ;

– створити систему роботи з випускниками із залучення їх творчих здібностей для вирішення проблем удосконалення навчально-виховної роботи з учнями ПТНЗ;

– розробити системи взаємодії між профільними підприємствами та конструкторськими бюро; – брати участь в міських, республіканських конкурсах, оглядах, програмах, що сприяють розвитку творчих здібностей учнів;

– створити системи науково-методичного забезпечення роботи викладача з розвитку творчих здібностей учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Педагогічна книга майстра виробничого навчання: Навч.-метод. посібник / Н.Г. Ничкало, В.О. Зайчук, Н.М. Розенберг та ін.: За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 1994. – С. 189-206.
2. Профессиональная педагогика: Учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. – М.: Ассоциация "Профессиональное образование", 1997. – С. 289-296.
3. Сафронова Г.Я. Техническое творчество – средство формирования профессионального мастерства учащихся ПТУ: Методические рекомендации. – М., 1990. – 79 с.
4. Техническое творчество учащихся: Учеб. пособие для студентов пединститутов и учащихся педучилищ по индустр.-пед. спец./ Под ред. Ю.С. Столярова, Д.М. Комского. – М.: Просвещение, 1989. – 223 с.
5. Алексеев В.Е. Организация технического творчества учащихся. – М.: Высш. шк., 1984. – 46 с.
6. Борисов В.Г. Кружок радиотехнического конструирования. – М.: Просвещение, 1990. – 224 с.
7. Комский Д.М. Кружок технической кибернетики: Пособие для руководителей кружков. – М.: Просвещение, 1991. – 192 с.
8. Путилин В.Д. Развитие творческой активности учащихся профтехучилищ в учебное и внеучебное время. – М., 1983.
9. Халемский Г.А. Подготовка молодежи к рационализаторской и изобретательской деятельности. – М.: Высш. шк., 1991. – С. 86-

Додаток 1

Затверджую
Директор Тячівського
професійного
ліцею Закарпатської області

«__» _____ 20__ р.

ПРОГРАМА РОБОТИ ГУРТКА «СВІТ КОМП'ЮТЕРІВ»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Впровадження сучасних інформаційних технологій у навчальний процес вимагає від учнів додаткових знань комп'ютерної техніки, вмінь користуватись комп'ютером при виконанні завдань навчальних програм, розвивати власні творчі здібності, сприяє кращому оволодінню ними майбутньою професією.

У навчальному закладі створено умови для поглиблення і удосконалення рівня знань з комп'ютерних технологій, що сприяє участі учнів у різноманітних конкурсах та олімпіадах районного і обласного рівнів.

Метою програми є формування компетентностей особистості у процесі опанування операційної системи Windows та прикладних програм Microsoft Office.

Основні завдання полягають у формуванні таких компетентностей:

1. Пізнавальна компетентність, яка полягає у засвоєнні знань про інформацію, будову персональних комп'ютерів, функції складових комп'ютерів, принципи роботи в операційній системі Windows та її налаштування, використання текстового редактору Word для розробки текстових документів та Web-сторінок,

2. Практична компетентність, яка полягає у використанні прикладних програм Microsoft Office при розв'язанні конкретних задач з теоретичних предметів, сприяє формуванню вмінь роботи в графічних редакторах, розробці презентацій в Power Point та електронних таблиць Excel, створення баз даних в системі управління базами даних Access, а також використання прикладних програм.

3. Творча компетентність, яка забезпечує розвиток мислення, творчих здібностей учнів, інтелекту, набуття досвіду власної творчої діяльності, оволодіння новими навичками та здатностями, вміннями змінювати свою життєву програму розвитку, формування в учнів здатності до самостійної активної діяльності в усіх проявах життя.

4. Соціальна компетентність, яка сприяє вихованню культури праці, творчої ініціативи, формуванню стійкого інтересу до технічної творчості, розвиток позитивних якостей емоційно-вольової сфери особистості:

працелюбства, наполегливості, відповідальності.

На засвоєння програми відводиться 100 годин (43 години теоретичних занять і 57 – практичних).

Практичні вміння та навички дозволяють учням вільно працювати з операційною системою Windows, а також прикладними програмними засобами загального призначення: текстовими редакторами, редакторами презентацій, графічними та музичними редакторами, електронними таблицями, системами управління базами даних, редакторами відеофайлів.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН **гуртка «Світ комп'ютерів»**

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		Всього	Теоретичні заняття	Практичні заняття
1.	Вступне заняття	2	2	-
2.	Історія розвитку обчислювальної техніки і застосування ЕОМ	2	2	-
3.	Інформаційна система	8	6	2
4.	Робота в операційній системі Windows	20	6	14
5.	Стандартні програми з комплекту Windows	3	1	2
6.	Графічний редактор Paint	3	1	2
7.	Сервісне програмне забезпечення	3	1	2
8.	Текстовий процесор Word	22	10	12
9.	Робота в електронних таблицях Excel	20	8	12
10.	Робота з базами даних у СУБД Access	15	5	10
11.	Мережа Інтернет і електронна пошта	2	1	1
	Всього:	100	43	57

Програма гуртка «Світ комп'ютерів»

1. Вступне заняття (2 год)

1.1 Мета, завдання та зміст роботи гуртка. Правила поведінки в комп'ютерному класі. Правила техніки безпеки під час роботи на ПК.

2. Історія розвитку обчислювальної техніки і застосування ЕОМ(2 год)

2.1 Коротка історія розвитку обчислювальної техніки. Огляд сучасної обчислювальної техніки. Основні галузі застосування комп'ютерів.

3. Інформаційна система (8 год)

3.1. Структура та функції інформаційної системи. Архітектура та принципи роботи ЕОМ.

3.2. Персональний комп'ютер та його основні вузли. Магістрально-модульний принцип побудови ПК. Внутрішня пам'ять.

3.3. Пристрої введення інформації. Пристрої виведення інформації.

3.4. Зовнішня пам'ять комп'ютера. Комп'ютерні мережі.

4. Робота в операційній системі Windows (20 год)

4.1. Вступ до ОС Windows. Інтерфейс Windows.

4.2. Панель задач і головне меню.

4.3. Робота з вікнами Windows.

4.4. Папки. Створення папки.

4.5. Файли. Створення файлів.

4.6. Програма Провідник. Робота з файлами та папками.

4.7. Робота з ярликами.

4.8. Робота з командою «Знайти».

4.9. Робота з довідковою системою Windows.

4.10. Налаштування Windows.

4.11. Робота з дисками.

5. Стандартні програми з комплекту Windows (3 год)

6.1 Мультимедійні додатки.

6.2. Текстовий редактор WordPad: Введення, редагування і форматування тексту.

6.3. Вставка об'єктів у документ.

6. Графічний редактор Paint (3 год)

6.1. Інструменти. Палітра. Малювання простих геометричних фігур.

6.2. Операції з графічними об'єктами.

6.3. Буфер обміну.

7. Сервісне програмне забезпечення (3 год)

- 7.1. Архівація даних. Універсальний архіватор WinRAR.
- 7.2. Архівація даних. Універсальний архіватор WinRAR.
- 7.3. Віруси та антивірусні програми.

8. Текстовий процесор Word (22 год)

- 8.1. Системи обробки тексту. Інтерфейс процесора Word.
- 8.2. Початок створення документа. Правила введення тексту.
- 8.3. Завантаження документа. Зберігання, друкування та закриття документа.
- 8.4. Прийоми редагування.
- 8.5. Форматування символів і абзаців. Форматування сторінок.
- 8.6. Вставка спеціальних символів. Автотекст і автозаміна.
- 8.7. Табуляція.
- 8.8. Створення і редагування об'єктів WordArt.
- 8.9. Робота з надписами.
- 8.10. Робота з графічними об'єктами і малюнками.
- 8.11. Колонки.
- 8.12. Границі і заливка. Буквиця.
- 8.13. Списки.
- 8.14. Створення і редагування таблиць.
- 8.15. Форматування і обчислення в таблицях.
- 8.16. Робота з формулами.
- 8.17. Колонтитули.
- 8.18. Шаблони.
- 8.19. Стилi та структура документа.
- 8.20. Гіперпосилання.
- 8.21. Створення WEB-сторінок засобами Word.

9. Робота в електронних таблицях Excel (20 год)

- 9.1. Вступ до ЕТ. Знайомство з вікном Excel. Введення, редагування і зберігання даних.
- 9.2. Форматування ЕТ.
- 9.3. Робота з листами. Друк листів.
- 9.4. Робота з діапазонами комірок. Числові формати даних.
- 9.5. Робота з формулами.
- 9.6. Використання функцій.
- 9.7. Логічні функції.
- 9.8. Діаграми і графіки в Excel. Форматування діаграм та графіків.
- 9.9. Підтримка баз даних в ЕТ. Робота зі списками.
- 9.10. Упорядкування і фільтрація даних.
- 9.11. Обробка таблиць.
- 9.12. Зведені таблиці.

10. Робота з базами даних у СУБД Access (15 год)

- 10.1. Загальні відомості про бази даних. Початок роботи в Access.
- 10.2. Створення таблиць.
- 10.3. Робота з даними БД.
- 10.4. Зв'язки між таблицями.
- 10.5. Запити.
- 10.6. Створення запитів.
- 10.7. Форми.
- 10.8. Конструювання форм.
- 10.9. Звіти.

11. Мережа Інтернет і електронна пошта (2 год)

- 11.1. Мережа Інтернет. Пошук інформації в Інтернеті.
- 11.2. Початок роботи з електронною поштою. Операції в Outlook Express.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Учні мають знати:

- будову персональних комп'ютерів та функції компонентів комп'ютера;
- основні принципи роботи в операційній системі MS Windows;
- правила оформлення текстових та презентаційних документів;
- різноманітні засоби оформлення та форматування текстових та презентаційних документів в редакторах MS Word та MS Power Point відповідно;
- етапи розробки презентацій;
- елементарні способи одержання, обробки графічного зображення та звуку;
- засоби аналізу даних за допомогою електронних таблиць MS Excel;
- основні поняття баз даних;
- методи розробки бази даних та її елементів у системі управління базами даних MS Access;
- термінологію комп'ютерних технологій.

Учні мають вміти:

- вибирати оптимальну конфігурацію комп'ютера;
- налагоджувати роботу внутрішніх пристроїв комп'ютера;
- підключати периферійні пристрої до персонального комп'ютера;
- працювати в операційній системі MS Windows;
- створювати документи MS Word;
- налаштовувати редактор MS Word для зручної роботи;
- розробляти текстові документи з використанням малюнків, таблиць, списків, змістів, стовбців, посилань;
- розробляти Web-сторінки у редакторі MS Word;
- обробляти графічні, звукові та відео файли за допомогою відповідних редакторів;
- за допомогою редактора MS Power Point створювати комп'ютерні презентації;
- при створенні презентація використовувати графічні зображення, звуки, кліпи та стандартні об'єкти MS Office;
- проводити математичні, економічні, статистичні та інші розрахунки в пакеті електронних таблиць MS Excel;
- представляти результати розрахунків в електронній таблиці у вигляді діаграм;
- при аналізі даних в електронних таблицях використовувати сортування та фільтрацію, зведенні таблиці, надбудови підбір параметру, пошук рішення, майстер підсумування;
- створювати в СУБД MS Access бази даних, що складаються із зв'язаних між собою таблиць;
- організовувати введення даних у таблиці за допомогою форм;
- обробляти дані в базах даних за допомогою запитів та звітів;
- розробляти додаткові функції для розрахунків на основі програмованих модулів з використанням найпростіших операторів програмування.

Перелік програмних засобів, необхідних для роботи гуртка "Світ комп'ютерів»":

1. Операційна система.
2. Редактор текстів.
3. Графічний редактор.
4. Табличний процесор.
5. Система управління базами даних.
6. Інформаційно-пошукова система.
7. Прикладні програми навчального призначення.
8. Сервісні програми (архіватор, антивірусна програма).
9. Програми для роботи в глобальній мережі Інтернет.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Житкова О.А. Редактор Word 2000: Тематический контроль по информатике / О.В. Житкова., В.Б. Жаркова., Е.К. Кудрявцева. – М.: Интеллект-Центр, 2003.- 160 с.
2. Каймин В.А. Основы информатики и вычислительной техники / В.А. Каймин. – М.: Просвещение, 1989.
3. Карпов Б. Microsoft Excel 2002: довідник / Б. Карпов. – СПб.:Питер, 2002.
4. Коваленко М.М. Комп'ютерні віруси і захист інформації / М.М. Коваленко. – К.: А.С.К, 2003.
5. Левин А. Самоучитель работы на компьютере. Начинаем с Windows / А. Левин.- 2-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 704с.
6. Майнулов В.Г. PowerPoint 97 в уроках: Microsoft Office 97 / В.Г. Майнулов.– М.: ИНФО, 1999.– 64 с.
7. Пресс Б. Ремонт и модернизация ПК. Библия пользователя / Б. Пресс. – М.: Диалектика, 2000.
8. Руденко В.Д. Практичний курс інформатики / В.Д. Руденко., О.М. Макарчик., М.О. Патланжоглу. – К.: Фенікс, 2001.

Керівник гуртка: _____

Тячівський професійний ліцей

Закарпатської області

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ

«ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК

ОБДАРУВАНЬ УЧНІВ»

Структура проекту

I. Вступ

Актуальність проекту

Мета

Завдання

Психологічне забезпечення проекту.

Орієнтовний план діяльності.

Тривалість проекту.

Очікувані результати.

II. Матриця для виявлення ознак обдарованості учнів.

III. Модель компетентності педагога, який працює з обдарованим учнем.

IV. Учень у системі реалізації проекту

V. Етапи реалізації проекту

I. ВСТУП

Сучасний розвиток світової цивілізації характеризується швидкими темпами впровадження нових інформаційних технологій і процесів глобалізації. За таких умов найбільших успіхів досягають ті держави, які мають висококваліфіковані кадри у високотехнологічних галузях виробництва.

Прогрес практично всіх галузей людської діяльності залежить від людей, які нестандартно сприймають навколишній світ, надзвичайно діяльні, енергійні, працездатні та можуть досягати в обраній ними сфері діяльності високих результатів.

В умовах професійно-технічних навчальних закладів одним із важливих напрямів діяльності педагогічного колективу є робота з учнями, які виявляють творчі здібності. Ці учні характеризуються порівняно високим розвитком мислення, довготривалим запам'ятовуванням навчального матеріалу, сформованими навичками самоконтролю в навчальній діяльності. Їм притаманна неординарність, свобода висловлення думки, багатство уяви, чіткість різних видів пам'яті, швидкість реакції, вміння наукового осмислення певних явищ, стереотипів, догм.

Таким чином, завданням педагогічного колективу є своєчасне виявлення та реалізація природних якостей і здібностей учнів, стимулювання їх пошукової діяльності, підвищення професійної майстерності обдарованих вихованців за рахунок активізації дослідницької діяльності та посилення ступеня проблемності та творчості навчально-виховного процесу.

Навчання учнів ПТНЗ є важливою частиною виховання майбутніх фахівців, орієнтованих на сучасні ринкові умови виробництва і підприємництва, здатних творчо вирішувати проблеми, які постають у навчальній роботі та майбутній професійній діяльності.

Розвиток здібностей та обдарувань особистості набуває ефективності за умови створення у навчальному закладі саморегульованої системи виявлення і підтримки обдарованих учнів; цілеспрямованого відбору змісту, форм і методів їх навчання та виховання; стимулювання спільної творчої роботи учнів і викладачів; розробки та впровадження педагогічних технологій стосовно розвитку і реалізації здібностей

особистості, які ґрунтуються на принципах активізації, індивідуалізації та диференціації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців.

Актуальність проекту: на сьогодні актуальною проблемою для нашої країни є наявність дефіциту висококваліфікованих працівників - фахівців високого рівня в різних галузях. Тому проблеми обдарованості, творчості, інтелекту поступово переростають у послідовну державну політику, спрямовану на адекватне стимулювання творчої праці фахівців, на захист таланту. Створення умов, які забезпечували б виявлення і розвиток обдарованих дітей, реалізацію їх потенційних можливостей, стає одним з пріоритетних соціальних завдань. Обдарованість дитини, її здібність до мислення, творчості, навчання розглядаються не тільки як винятковість, а як потенціал нашого майбутнього.

Мета проекту: створення умов для надання системної підтримки обдарованим учням, їх творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку.

Завдання:

- сприяння в підвищенні рівня психолого-педагогічної обізнаності педагогів, які працюють з обдарованими, здібними й талановитими учнями;
- спільно з педагогічними працівниками визначити критерії виявлення обдарованих учнів;
- сприяння формуванню позитивної Я – концепції учнів (самоповаги, самосприйняття);
- розвиток емоційної стійкості, формування навичок саморегуляції, подолання стресу, поведінки в екстремальних ситуаціях (конкурсах, олімпіадах, іспитах);
- сприяння соціалізації, формування комунікативних навичок.

Психологічне забезпечення проекту ґрунтується на:

- знанні психологічних особливостей обдарованих, здібних й талановитих учнів;
- компетентному використанні діагностичних методик;

- індивідуальному консультуванні учнів, педагогічних працівників за результатами діагностики;
- розвивальній роботі з учнями за програмою тренінгу «Підвищення психологічної культури творчо орієнтованих учнів»;
- організації індивідуальної психологічної роботи з педагогічними працівниками, спрямованої на підвищення рівня їх психологічної підготовки.

Орієнтовний план діяльності: (Додаток 1).

Тривалість проекту: довгостроковий.

Строки реалізації проекту: вересень 2016 – червень 2017 рр.

Місце реалізації проекту: Тячівський професійний ліцей.

Очікувані результати:

- ❖ Сформувати систему виявлення та відбору обдарованих дітей, надання їм психолого-педагогічної підтримки:
  - сприяння формуванню позитивної Я – концепції учнів (самоповаги , самосприйняття) ;
  - розвиток емоційної стійкості , формування навичок саморегуляції , подолання стресу , поведінки в екстремальних ситуаціях (конкурсах , олімпіадах , іспитах) ;
  - сприяння соціалізації , формування комунікативних навичок .
- ❖ Підвищити рівень професійної компетентності педагогічних працівників у визначенні методів, форм, засобів та технологій навчання й виховання обдарованих дітей.
- ❖ Створити базову модель психолого-педагогічного супроводу обдарованих та здібних учнів ліцею.

II. МАТРИЦЯ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ

Кожна обдарована (талановита) дитина — індивідуальність, яка потребує особливого підходу. Виявити талант—таке завдання ставить перед собою психологічна служба. А створити умови для виявлення обдарованості — суто педагогічне завдання, яким переймається адміністрація закладу, майстри

виробничого навчання, керівники гуртків, бібліотекар. Важливим критерієм визначення обдарованої (талановитої) дитини, як вважають педагоги, є чисельні тести, рекомендовані психолого-педагогічної літературою (Додаток 2). Проте практика їх використання виявила, що вони не є універсальним методом визначення обдарованості, оскільки навіть у найточніших із них імовірність не перевищує 70—80 %, а тому тестування доповнюємо спостереженням за учнями.

Розібратися в деяких підходах до виявлення ознак обдарованості в процесі безпосереднього спостереження за учнем допомагає матриця для виявлення ознак обдарованості учнів (Додаток 3).

Позитивні якості:

1. Учень має чудову пам'ять.
2. Для вихованця характерна багата уява.
3. Учень вміє створити в уяві альтернативні системи.
4. Має розвинену оперативну пам'ять і логічне мислення.
5. Прагне до активного дослідження навколишнього світу.
6. Вихованець успішний у багатьох починаннях.
7. Має позитивну установку на творче виконання завдань.
8. Учень наполегливий у своїх діях, нерідко наближений до самовпевненості.
9. Характеризується величезною допитливістю.

Негативні якості:

1. Чітко виражений егоцентризм.
2. Прагнення до товариства старших за віком.
3. Гостра реакція на несправедливість.
4. Нестримність почуттів та емоцій.
5. Нечіткість у розмежуванні реальності та фантазії.

Успіхи у навчанні не завжди дають змогу встановити рівень обдарованості та прогнозувати її розвиток. Ось список хиб, яких можна припуститися, ототожнюючи обдарованих і відмінників (Додаток 4).

ІІІ. МОДЕЛЬ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА, ЯКИЙ ПРАЦЮЄ З ОБДАРОВАНИМ УЧНЕМ

*Мислити за шаблоном –
найкращий спосіб занепасти справу.
Д. Енрайт*

1. Педагог не повинен постійно розхвалювати обдарованого учня за індивідуальні успіхи, краще заохотити його до спільних занять з іншими учнями.

2. Педагогу не слід надмірно вдаватися до навчання та виховання з елементами змагання. Обдарований учень частіше буде переможцем, що може викликати неприязне ставлення інших дітей.

3. Не можна підкреслювати винятковість обдарованої дитини чи, навпаки, навмисно її принижувати, застосовувати сарказм.

4. Педагогу варто пам'ятати, що обдаровані діти зазвичай негативно ставляться до чітко регламентованих повторюваних занять.

5. Методи, що сприяють ефективній роботі з обдарованими учнями:

- ❖ повага до прагнення учнів працювати самостійно;
- ❖ надання дитині свободи вибору щодо сфери реалізації своїх, здібностей;
- ❖ індивідуальне застосування навчальної програми;
- ❖ заохочення учнів до роботи над власними проектами;
- ❖ жодного тиску на учнів, створення атмосфери розкутості;
- ❖ схвалення результатів діяльності в певній галузі для стимулювання бажання випробувати себе в цій чи інших галузях;
- ❖ підкреслення ролі індивідуальних відмінностей;
- ❖ надання допомоги і підтримки учням, які мають власний погляд і внаслідок цього відчувають тиск з боку інших;

- ❖ найефективніше використання хобі, конкретних захоплень та індивідуальних нахилів;
- ❖ поблажливість до можливого безладу; заохочення максимальної захопленості в спільній діяльності;
- ❖ постійне підтвердження того, що педагог є односторонцем учнів, а не супротивником.

6. Риси, якими має володіти педагог, майстер в/н, котрий працює з обдарованими учнями:

- ❖ доброзичливість і чуйність;
- ❖ цілеспрямованість і наполегливість;
- ❖ розуміння психології здібних та обдарованих дітей;
- ❖ високий інтелектуальний рівень;
- ❖ широке коло інтересів;
- ❖ готовність до виконання найрізноманітніших обов'язків, пов'язаних із навчанням обдарованих дітей;
- ❖ жвавість, активність, почуття гумору;
- ❖ гнучкість і завжди постійна готовність переглянути свої погляди;
- ❖ здатність до постійного самооновлення, сприйняття нетрадиційних думок і поглядів, емоційна стабільність і вміння переконувати.

IV. УЧЕНЬ У СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ

Основними особливостями обдарованості учнів ПТНЗ, які навчаються після дев'ятирічної шкільної освіти, вважаються:

- загострене почуття свідомості, поєднання протилежностей (обережність і здатність ризикувати, гнучкість і мінливість суджень);
- підвищений прояв пізнавальної активності та допитливості;
- швидкість виконання розумових операцій; стійкість уваги й оперативної пам'яті;
- сформованість навичок логічного мислення;

- установка на творче виконання завдань;
- готовність управляти собою;
- розвиненість творчого мислення й уяви;
- наявність інтересу до неординарних явищ тощо.

З підвищенням вікового цензу учнів, що навчаються на базі повної загальної середньої школи (11 кл.), особливостями їх обдарованості стають:

- зростання духовно-моральних та інтелектуальних сил і можливостей; підвищений рівень абстрагування й узагальнення;
- формування прямих і зворотних операцій, міркувань і висновків;
- посилення аналітичної розумової діяльності;
- прагнення до самовдосконалення;
- становлення світогляду, моральних, естетичних почуттів;
- формування усталених спеціальних нахилів і здібностей;
- уміння передбачити наслідки діяльності та критичність мислення.

V. ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ

I етап – підготовчий (вересень – жовтень, 2016)

Вивчення літератури, постановка мети, задач, розробка проекту, прогнозування очікуваних результатів.

II етап – основний (листопад 2016 – квітень 2017)

- Спостереження за учнями, пошук та диференціація обдарованих учнів.
- Створення банку даних обдарованих учнів ліцею.
- Вивчення думки майстрів в/н, викладачів про розвиток, успіхи у навчанні, можливі проблеми у взаємостосунках з одногрупниками.
- Психологічна просвіта всіх учасників навчально-виховного процесу.
- Розвивальна робота з учнями.
- Індивідуальні консультації всіх учасників навчально-виховного процесу.

III етап – завершальний (травень-червень, 2017)

- Аналіз отриманих результатів.

- Узагальнення системи виявлення та відбору обдарованих учнів.
- Створення базової моделі психолого-педагогічного супроводу обдарованих та здібних учнів ліцею.
- Випуск брошури "Виявлення та розвиток обдарувань учнів ліцею".

Додаток 1

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН ДІЯЛЬНОСТІ

№ п/п	Зміст діяльності	Форма узагальнення	Строки виконання
1.	Вивчення літератури, постановка мети, задач, прогнозування очікуваних результатів.	розробка проекту	вересень-жовтень 2016
2.	Психологічна просвіта педагогічних працівників: <ul style="list-style-type: none"> • «Здібний, талановитий та обдарований учень. Який він?»; • «Психологічні фактори успішного спілкування з учнями»; • «Стимулювання розвитку творчих здібностей учнів як одне з важливих завдань педагогічного колективу ліцею»; • «Розвиток 	консультація	листопад 2016
		семінар	грудень 2016
		семінар-практикум	січень 2017
		семінар-	лютий 2016

	індивідуальних позитивних рис педагога для подолання інертності та консерватизму»	практикум	
3.	Виявлення ознак обдарованості учнів: <ul style="list-style-type: none"> • Психодіагностика. • Педагогічні спостереження. 	протоколи, розробка рекомендацій	листопад 2016 протягом навчального року
4.	Індивідуальне консультування всіх учасників НВП		постійно
5.	Розвивальна робота з учнями.	тренінг підвищення психологічної культури творчо орієнтованих учнів.	листопад-грудень 2016
6.	Психологічна просвіта учнів: <ul style="list-style-type: none"> • «Як управляти своїми емоціями». • Як перехитрити стрес. Методи саморегуляції 	оформлення стенду «Куточок психологічної служби ліцею». виготовлення буклету	протягом року

	<p>в умовах стресу.</p> <ul style="list-style-type: none"> • «Бар'єри у спілкуванні» 		
7.	Організація індивідуальної роботи з учнями, які мають високий рівень задатків і здібностей.	банк корекційно-розвивальних програм для роботи з обдарованими учнями, індивідуальна робота з учнями.	постійно
8.	Виявлення форм та методів організації роботи з обдарованими учнями.	методичні рекомендації.	постійно
9.	Розробка та підготовка рекомендацій по організації роботи з дітьми з високим рівнем задатків та здібностей.	випуск інформаційних листівок.	постійно
10.	Умови успішної роботи з обдарованими учнями.	розробка рекомендацій.	постійно
11.	Узагальнення досвіду роботи.	випуск брошури «Виявлення та розвиток обдарувань учнів ліцею».	червень 2017

МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБДАРОВАНОСТІ

№ п/п	Назва методики, автор	Спрямованість методики	Для якого віку використ.	Джерело
1.	Методика вивчення рівня невербальної креативності (за П.Торренсом)	Вивчення рівня невербальної креативності.	4-18 років	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник/ уклад. М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. – вид.2-ге, випр.. – Ужгород: 2012. – 616 с.: іл.
2.	Тест «Креативність»	Визначення рівня креативності	з 14 років	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник/ уклад. М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. – вид.2-ге, випр.. – Ужгород: 2012. – 616 с.: іл.
3.	Опитувальник особистісної схильності до творчості за Г.Девісом (у редакції Б.Пашнєва)	Визначення рівня схильності до творчості.	12-17 років	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник/ уклад. М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. – вид.2-ге, випр.. – Ужгород: 2012. – 616 с.: іл.
4.	Тест «Рівень персональних досягнень»	Дослідження загального рівня інтелекту особистості		Газета «Психолог», №12, 2004р., ст.22-30.
5.	Тест «Вивчення рівня пізнавальної активності учнів» (Б. Пашнєв)	Вивчення рівня пізнавальної активності.	9-17 років	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник/ уклад. М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. – вид.2-ге, випр.. – Ужгород: 2012. – 616 с.: іл.

МАТРИЦЯ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ

Позитивні характеристики	Позитивні прояви поведінки	Негативні характеристики	Коментарі викладача, майстра в/н
Здатність до народження нових нестандартних ідей та пошук оригінальних рішень	Гнучкість поведінки, плавність, виваженість, здатність до переосмислення	Панування над оточуючими, проблеми при завершенні розпочатої справи.	

для розв'язання проблеми.	власних ідей.		
Високий рівень терпимості стосовно розходжень у думках.	Гнучкість різноманітних ідей.	Нетерпимість у ставленні до деталей та певних обмежень.	
Здатність формулювати ідеї у незвичний спосіб.	Оригінальність у висловлюваннях.	Може мати вигляд «дивного» у звичному оточенні.	
Здатність додавати несподівані деталі.	Ретельність застосування наочності.	Непоступливість, відмова підпорядковуватися старшим.	
Посилений інтерес до широкого кола явищ.	Загострена інтуїція, вразливість, схильність до великої кількості запитань.	Надмірна деталізація і наочність.	
Використання фантазій для наукового пізнання.	Використання уяви для задоволення і вирішення задач.	Втручання у процес навчання або повне його ігнорування задля власного задоволення	
Знання, занадто глибокі як на певний вік	Широке коло поінформованості, високий рівень осмислення дійсності.	Може скласти враження «непродуктивного» або «дивакуватого»	
Прискорений розвиток рівня знань, умінь та навичок.	Швидко обробляє інформацію, добре орієнтується в інформаційних потоках.	Нетерпимість до оточуючих, небажання ділитися отриманою інформацією.	
Позитивне ставлення до ровесників	Увага до проблеми оточуючих людей	Панування над оточуючими через особливі здібності	
Наполегливість, самостійність, здатність зосереджуватися на поставленій меті, на вирішенні проблеми.	Відданість справі, зосередженість.	Проблеми із завершенням розпочатої справи.	

Додаток 4

Пошук та диференціація обдарованих дітей

Успіхи у навчанні не завжди дають змогу встановити рівень обдарованості та прогнозувати її розвиток. Ось список хиб, яких можна припуститися, ототожнюючи обдарованих і відмінників.

Відмінник	Обдарований учень
Знає відповіді.	Ставить запитання.
Цікавиться.	Допитливий.
Хороші думки та ідеї.	Дикі думки та ідеї.
Наполегливо працює.	Відволікається, але отримує високі бали, особливо з творчих завдань.
Відповідає.	Дискутує, додає подробиці.
Слухає з цікавістю.	Виявляє гаряче сприймання, чутливість.
Легко вчиться.	Вже знає. І коли тільки він це вчив.
Розуміє ідеї.	Конструює абстракції.
Проводить час з однолітками.	Більше до вподоби компанія дорослих.
Розуміє значення.	Прагне скласти умовивід.
Виконує домашні завдання.	Створює проекти.
Копіює.	Творить нове.
Сприймає.	Інтенсивно досягає бажаного, підсилюючи самого себе.
Запам'ятовує інформацію.	Перетворює інформацію.
Має хорошу пам'ять.	Добре працює розум.
Любить послідовність.	Любить складність.
Готовий до дії, реагування, відповіді.	Уважно приглядається до життя і все помічає. Якщо гостро реагує, то перебільшує.
Задоволений своїми успіхами у навчанні.	Критично ставиться до себе й інших і оголошує це.